

Samfundsfag C - Hfe

Vejledning / Råd og vink

*Ministeriet for Børn og Undervisning,
Kontor for Gymnasiale Uddannelser 2013*

Alle bestemmelser, der er bindende for undervisningen og prøverne i de gymnasiale uddannelser, findes i uddannelseslovene og de tilhørende bekendtgørelser, herunder læreplanerne. Denne Vejledning/Råd og vink indeholder forklarende kommentarer til nogle af disse bestemmelser, men indfører ikke nye bindende krav. Desuden gives eksempler på god praksis samt anbefalinger og inspiration, og den udgør dermed et af ministeriets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse.

Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Juli 2013 er denne vejledning ændret side 8, 12 og 15. Ændringerne er skrevet med rødt.

Indhold

1. Identitet og formål.....	2
1.1. Identitet	2
1.2. Formål	2
2. Faglige mål og fagligt indhold	3
2.1. Faglige mål.....	3
2.2. Kernestof.....	6
2.3. Supplerende stof.....	9
3. Undervisningens tilrettelæggelse	9
3.1. Didaktiske principper	9
3.2. Arbejdsformer	10
Skriftlighed.....	10
3.3. It	11
3.4. Samspil med andre fag	11
4. Evaluering	12
4.1. Løbende evaluering.....	12
4.2. Den mundtlige prøve.....	12
4.3. Bedømmelseskriterier	15

1. Identitet og formål

1.1. Identitet

Samfundsfag handler om danske og internationale samfundsforhold. Faget giver på et empirisk og teoretisk grundlag viden om og forståelse af det moderne, globaliserede samfunds dynamik og kompleksitet ved at forbinde den aktuelle samfundsmæssige udvikling med sociologiske, økonomiske og politiske begreber for dermed at kvalificere egne standpunkter og handlemuligheder.

Fire forhold fra fagets identitet kan fremhæves. For det første: Fagets genstandsområde er danske og internationale samfundsforhold – ofte i samspil. På C-niveau er den internationale dimension ikke udmøntet i et selvstændigt kerneområde, men den kommer til udtryk ved, at internationale forhold indgår i analysen af danske forhold. Det nationale genstandsområde omfatter også det lokale niveau. For det andet: Faget er såvel empirisk som teoretisk funderet. Dette er samtidig et signal om, at teoretisk stof kun sjældent bør stå alene, men netop knyttes til empirisk materiale. Fremhævelsen af det empiriske medvirker til, at faget ikke kommer til at fremstå som et spekulativt fag. Modsat bør der altid etableres en forbindelse mellem det empiriske og relevante begreber og teorier. Netop ved at etablere sammenhænge mellem det empiriske og teoretiske kan undervisningen bidrage til indlæring af metodiske færdigheder og dermed honorere de faglige mål. For det tredje: Samfundsfag er også et holdningsfag. Standpunkter bør dog altid kvalificeres på et fagligt grundlag. For det fjerde: Samfundsfag er et undersøgende og nysgerrigt fag. I faget læses om samfundsforhold, men centralt står desuden de aktivt opsøgende og udadvendte elementer – samfundsforhold er ikke udelukkende noget der læses om, men også noget der undersøges.

Samfundsfag konstitueres af de samfundsvidenskabelige discipliner: Sociologi, økonomi og politologi. Hertil kommer samfundsvidenskabelig metode. Dette udelukker ikke, at begrebsdannelser fra andre samfundsvidenskabelige discipliner (fx antropologi, jura) kan indgå. En disciplinopdelt undervisning skal ikke være konsekvensen af dette – tværtimod bør undervisningsforløb planlægges således, at det normale vil være, at begreber og faglige sammenhænge fra flere discipliner indgår.

1.2. Formål

Samfundsfag skal fremme kursisternes lyst og evne til at forholde sig til og deltage i den demokratiske debat og gennem undervisningens indhold og arbejdsformer engagere dem i forhold af betydning for demokratiet og samfundsudviklingen. Endvidere skal undervisningen fremme kursisternes selvstændighed og tillid til at kunne tage stilling til samfundsmæssige problemstillinger på et fagligt kvalificeret niveau. Undervisningen skal give viden om og forståelse af især danske samfundsforhold og den dynamik, der har indflydelse på udviklingen i det moderne samfund. Kursisterne skal styrke deres studiekompetence gennem arbejdet med empiriske problemstillinger og ved anvendelse af begreber og metoder fra de samfundsvidenskabelige discipliner.

Samfundsfag bidrager til at opfylde de mål, som er anført i Lov om uddannelsen til højere forberedelseseksamen (hf-loven) og i hfe-bekendtgørelsen. Samfundsfag skal bidrage til kursisternes almindelige dannelse. I denne vejledning er der lagt særligt vægt på, at kunne forholde sig og engagere sig. De rent faglige mål er viden om og forståelse af danske samfundsforhold. Denne viden og forståelse bidrager til en kvalificeret stillingtagen og giver dermed kursisterne bedre forudsætninger for aktiv medvirken i demokratiske processer, samt forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring både på det nære, men også på det europæiske og globale niveau.

2. Faglige mål og fagligt indhold

De faglige mål angiver det, kursisten skal kunne ved undervisningens afslutning, mens kernestoffet angiver de stofområder, som er uomgængelige for at nå de faglige mål. Hverken mål eller elementer af kernestof må opfattes isoleret, men skal ses i sammenhæng med hinanden og med det supplerende stof. Det centrale er at kursisterne skal kunne anvende viden om samfundsfaglige metoder, begreber og sammenhænge til at redegøre for/undersøge/diskutere virkelighedsnære, aktuelle og konkrete problemstillinger. De virkelighedsnære og konkrete problemstillinger – det empiriske – vil typisk være at finde i det supplerende stof.

De faglige mål bør også læses i sammenhæng. Det normale vil være, at der i et forløb parallelt arbejdes med flere faglige mål. I forbindelse med planlægningen af undervisningsforløb bør kursisterne informeres om hvilke faglige mål, der er de centrale. Det betyder også, at der kun undtagelsesvist vil være en én-til-én relation mellem et fagligt mål og et bestemt kernestof. En konsekvens af dette er, at de fleste faglige mål vil være i fokus flere gange i løbet af det samlede forløb. I tilrettelæggelsen af det samlede forløb kan det overvejes, hvordan der sikres en faglig progression i arbejdet med opfyldelsen af de faglige mål, herunder om der kan opstilles operative delmål.

2.1. Faglige mål

Kursisterne skal kunne:

- *anvende grundlæggende viden om sociologi, økonomi og politologi til at redegøre for aktuelle samfundsmæssige problemer og løsninger herpå*

Samfundsfag på c-niveau består af de tre discipliner sociologi, økonomi og politologi. Kursisterne skal igennem forløbet opnå grundlæggende kendskab til disse discipliner. De skal derudover kunne skelne mellem dem og kunne se, hvordan de kan bidrage til en belysning af konkrete problemer. Omdrejningspunktet for samfundsfagsundervisningen er aktuelle samfundsmæssige problemer og løsninger herpå. Aktualitet står dermed meget stærkt og det er væsentligt, at kursisterne igennem det faglige forløb oplever at kunne relatere de behandlede emner til den samfundsmæssige debat.

Kursisterne har derfor klar fordel af at være velorienterede om væsentlige nationale begivenheder og udviklingstendenser. Kursisterne skal derfor motiveres til at læse aviser, se nyhedsudsendelser på tv m.v. Det primære er dog selvfølgelig at kunne forbinde begivenheder og tendenser med faglig viden. Der bør planlægges tid til at beskæftige sig med aktuelle begivenheder - også begivenheder der ikke nødvendigvis kan knyttes til det tema, som holdet er i gang med.

Målet kan læses som et metafagligt mål, som vil være i fokus i snart sagt alle lektioner og forløb, men undervisningsforløb bør tilstræbes planlagt med udgangspunkt i aktuelle begivenheder og udviklingstendenser.

- *undersøge sammenhænge mellem relevante baggrundsvariable og sociale og kulturelle mønstre*

Vedrører normalt de velkendte baggrundsvariable (indkomst, køn, alder, uddannelsesniveau osv.) og levevilkår – at kursisten ved analyse af et enkelt materiale kan identificere sammenhænge og se eventuelle mønstre. Materialet vil ofte være talmateriale i form af enkle tabeller eller diagrammer, men også tekster vil kunne indgå som det konkrete materiale. Eksemplerne vil normalt komme fra makrosociologien (fx uddannelsesniveau, kriminalitet, social arv, misbrug), men også eksempler fra den politiske sociologi (fx vælgeradfærd) vil være oplagte at inddrage.

Viden om kernestoffet identitetsdannelse og socialisation kan indgå som forklaring på sammenhænge mellem baggrundsvariable og sociale mønstre.

- *undersøge konkrete politiske beslutningsprocesser*

Kursisten skal kunne undersøge en konkret politisk beslutning, dvs. opdele beslutningsprocessen i relevante faser, identificere aktører og interesser og kunne komme med sandsynlige forklaringer på, hvorfor beslutningen fik det indhold, som den nu fik. Det er afgørende, at kursisterne er bevidste om, hvornår en beslutning er politisk i modsætning til fx en retsafgørelse. Den undersøgte beslutningsproces kan være på en række forskellige niveauer lige fra det helt lokale i kommunen til globale beslutninger i FN.

- *undersøge konkrete prioriteringsproblemer i velfærdssamfundet*

Kursisterne skal kunne se de problemer, der knytter sig til velfærdssamfundets udvikling, at ressourcerne er knappe, og at der dermed må ske en politisk prioritering fx om serviceniveau, overførselsindkomster, skat og brugerbetaling. Det tilknyttede kernestof vil naturligt være Velfærd og fordeling, herunder hvorvidt der skal ske en fordeling og omfordeling ved markedsstyring eller politisk styring. Derfor vil det også være naturligt her at inddrage de politiske ideologier, ligesom en prioritering hyppigt vil ske i tilknytning til en politisk beslutningsproces og komme til udtryk i form af et politisk forlig, en finanslov eller et kommunalt budget. For at kunne opfylde målet bør kursisten kunne redegøre for begrebet velfærdssamfund og forskellige velfærdsmodeller. Endelig vil det naturligvis også være oplagt at inddrage viden om økonomiske sammenhænge (fx samspillet mellem den private sektor og den offentlige sektor). Også prioriteringer mellem miljøindsats og økonomisk udvikling vil være et velegnet tema, ligesom overvejelser omkring det kortsigtede og det langsigtede perspektiv kan indgå.

- *påvise i konkrete eksempler betydningen af EU og globale forhold for de politiske handlingsmuligheder*

Kursisterne skal konkret kunne redegøre for, at EU og globale forhold sætter rammer for indholdet i danske politiske beslutninger, men også giver muligheder for indflydelse regionalt og globalt. Dette mål kan søges opnået på en række forskellige måder. Man kan i forbindelse med et kriminalitetsforløb sætte fokus på det retspolitiske samarbejde i EU, i forbindelse med økonomi vil det være naturligt at inddrage betydningen af den fælles mønt og de heraf medfølgende begrænsninger for en selvstændig dansk pengepolitik, og outsourcing og globalisering vil kunne indgå i overvejelser omkring velfærdsstaten og arbejdsmarkedspolitik. Det væsentlige er, at der tages udgangspunkt i nationalt funderede problemstillinger og at dette kobles til det internationale.

- *formulere samfundsfaglige spørgsmål, opsøge, anvende og kritisk vurdere informationer til at dokumentere enkle faglige sammenhænge*

Kursisterne skal her have en klar opfattelse af fagets genstandsområde. Hvilke spørgsmål stilles der i samfundsfag? Hvilke spørgsmål kan faget besvare? Og måske ligeså vigtigt: Hvilke spørgsmål hører hjemme i andre fag? I tilknytning til forløb skal kursisterne lære at stille spørgsmål til forskellige materialetyper. Igennem det samlede forløb arbejder man på, at der sker en progression i kursis-

sternes evne til at formulere spørgsmål, hvor mere komplekse sammenhænge og flere faglige begreber indgår.

Kursisterne bør have kendskab til relevante informationskanaler – typisk i form af hjemmesider og statistiske opslagsværker. I afsnit 3.3. om it vil der komme flere anvisninger på, hvordan dette centrale punkt dækkes.

At kunne anvende forskellige materialetyper vedrører især skellet mellem tv-udsendelser, tekst- og talmateriale, men kursisten bør også kunne skelne mellem de forskellige anvendelsesmuligheder, der ligger i partsindlæg, mere debatterende materiale, interviews, ekspertudtalelser, fakta m.v. I målet ligger et eksplicit dokumentationskrav. Dvs. at kursisten ved nedslag i en tekst eller analyse af en tabel/diagram skal kunne dokumentere eller afvise en bestemt påstand eller få et svar på et spørgsmål, som man evt. selv har formuleret. Dokumentationskravet skal tages for pålydende og lægger dermed op til at arbejde metodisk mere intensivt med visse udvalgte tekster og tabeller.

– *formidle faglige sammenhænge i enkle modeller, tabeller og diagrammer*

Dette mål understreger, at andre materialetyper end egentlig tekstmateriale spiller en central rolle i samfundsfag. For det første skal kursisten vide, hvad en model er og at en model er et velegnet værktøj til at forenkle og dermed præcisere faglige sammenhænge. En enkel model vil oftest på C-niveau være af kvalitativ karakter, dvs. sammenhængene ikke er kvantificeret. Fx:

Øget antal ældre → voksende offentlige udgifter → øget skattetryk eller offentlige besparelser

For det andet bør kursisten have en opfattelse af under hvilke forudsætninger, modellen er opstillet. Altså at *ceteris paribus* (alt andet lige) forudsætninger implicit er indbygget i en model.

Tabeller er et centralt værktøj i samfundsfag og at kunne formidle indholdet i en tabel er en grundlæggende samfundsfaglig kompetence. En enkel tabel vil typisk indeholde to eller tre variable. Fx sammenhænge mellem køn og timeløn eller mellem BNP, energiforbrug og CO₂-udslip. At kunne formidle indholdet betyder, at kursisten i et nogenlunde klart og præcist sprog kan ekstrahere de væsentlige sammenhænge i tabellen, herunder skelne mellem overordnede udviklingstræk og evt. undtagelser. I arbejdet med tabeller bør skriftlighed indgå for at træne præcision i formidlingen. Relevante øvelser kan være, at kursisterne selv skal sætte en overskrift på en tabel eller diagram eller at de på baggrund af en tabel skal underbygge tre relevante påstande.

Ovenstående gælder også vedrørende diagrammer, hvor kursisterne skal kunne beskrive en udvikling eller sammenhænge i et præcist sprog. Er der tale om udvikling over tid, bør kursisterne kunne foretage en hensigtsmæssig periodisering. Kursisterne bør også kunne se forbindelsen mellem en tabel og et diagram: At en tabel kan illustreres i et diagram og modsat: Bag et diagram ligger et talmateriale.

Arbejdet med modeller, tabeller og diagrammer trænes ikke isoleret, men altid i tilknytning til konkrete forløb.

– *formidle viden om faglige sammenhænge ved anvendelse af faglige begreber*

Dette indebærer et krav om at faglige begreber anvendes og dermed giver en bevidsthed om nytten af at have et fælles begrebsapparat, herunder at faglige begreber har en definition som bidrager til præcision i diskussioner m.v.

For mange kursister er der et stort gab mellem privatsprog og det faglige sprog. For at sikre tilegnelsen af det faglige sprog er det vigtigt, at der eksplicit stilles krav om, at kursisterne anvender de relevante faglige termer. Konkrete øvelser kan tages i brug til specifikt at træne kursisternes implementering af faglige begreber i deres ordforråd: Begrebkort (centrale begreber skrevet ned på hvert sit kort) kan i grupper danne udgangspunkt for en kort repetition af termernes betydning, herefter struktureres kortene på en planche ud fra, hvorledes kursisterne mener, de forholder sig til hinanden. Kursisterne kan på skift holde miniplæg, hvori bestemte begreber skal indgå, man kan afholde konkurrencer, hvor begreb og forklaring skal forbindes etc.

– *formidle og analysere på fagets taksonomiske niveauer med anvendelse af fagets terminologi*

Dette mål udgør en vigtig kompetence til den mundtlige prøve, da der *i tilknytning til temaet stilles fokuserede underspørgsmål, der følger de taksonomiske niveauer*. Kursisterne skal derfor i den daglige undervisning trænes i at kunne redegøre for, undersøge og diskutere en faglig problemstilling med anvendelse af faglige begreber.

– *på et fagligt grundlag argumentere for egne standpunkter, indgå i en faglig dialog og diskutere en faglig problemstilling*

Samfundsfag bidrager til, at kursisterne bliver kompetente deltagere i samfundsdebatten. Dette sikres bl.a. ved, at kursisterne lærer at forholde sig nuanceret til et synspunkt med viden om, hvad der taler for og hvad der taler imod. Afgørende er, at diskussionen er faglig kvalificeret, herved forstås, at kursisterne kan dokumentere påstande og relatere synspunkter og værdier til overordnede teorier eller ideologier. At forholde sig konsekvent til et synspunkt indebærer endvidere, at man kan vurdere, hvilke følger en opfattelse på kort og lang sigt kan have.

Et minimum af indsigt i argumentationsteori – herunder viden om hvad argumentation indebærer, konklusion, præmis, logiske forudsætninger, generalisering som logisk fejlslutning - vil lette honoreringen af dette krav. Iscenesættelse af ”pro et contra seancer” opøver kursisternes argumentatoriske færdigheder.

I samfundsfag har man ikke traditionelt vægtet kursisternes egne standpunkter som væsentlige for undervisningen. Den faglige tradition tilsiger tværtimod en neutralitet i forhold til det behandlede stof. Denne tilgang er ikke altid hensigtsmæssig. Hvis uddannelsen skal leve op til det overordnede mål om at træne kursisterne til at kunne deltage i demokratiet, er det væsentligt, at kursisterne oplever selv at kunne formulere et synspunkt og at kunne opbygge en ordentlig argumentation for synspunktet og blive udfordret heri.

2.2. Kernestof

De faglige mål er det kursisten skal kunne, hvorimod kernestoffet er det, kursisterne skal vide. De enkelte obligatoriske områder i listen over kernestof skal ikke opfattes isoleret. Hvert enkelt område vil typisk i undervisningen blive behandlet tematisk sammen med andre obligatoriske områder. Om-talen nedenfor må ikke opfattes som en udtømmende liste, men en anvisning på de faglige mulighe-

der, der ligger i de enkelte områder. Eksempelvis skal kursisten kende begrebet levevilkår og kunne give eksempler på, hvordan det kan udfoldes. Hvilke eksempler, der vælges, er op til læreren/holdet og karakteren af det konkrete forløb.

Kernestoffet er:

Politik

- *politiske ideologier, herunder konservatisme, liberalisme og socialisme*
- *demokrati og menneskerettigheder, herunder betydningen af retssystemet*
- *politiske beslutninger i Danmark, herunder politiske deltagelsesmuligheder.*

Sociologi

- *identitetsdannelse og socialisation*
- *sociale og kulturelle forskelle.*

Økonomi

- *økonomiske kredsløb og styringsinstrumenter*
- *velfærd og fordeling.*

Metode

- *centrale samfundsfaglige informationskanaler.*

Politiske ideologier, herunder konservatisme, liberalisme og socialisme: Kursisterne skal kende hovedtrækkene i de tre politiske ideologier, herunder menneskesyn, holdninger til lighed, frihed, marked, stat (offentlige sektor) og opfattelser af fællesskabers betydning. Også centrale ligheder og forskelle mellem ideologierne vil være en naturlig del af området. Ideologiernes betydning i den aktuelle politiske proces bør også indgå (fx i forbindelse med området Politiske beslutningsprocesser i Danmark).

Partierne er ikke nævnt direkte som kernestof, men en forståelse af ideologiernes betydning for aktuelle samfundsforhold vil naturligt inddrage partierne. Området vil være velegnet til at arbejde med politisk argumentation.

Demokrati og menneskerettigheder i en globaliseret verden, herunder betydningen af retssystemet omfatter demokratibegrebet, herunder hvordan det kommer til udtryk i Danmark. Dvs. magtens tredeling, indirekte (repræsentativt) demokrati, parlamentarisme og direkte demokrati bør kendes, men også demokrati på forskellige niveauer (nærdemokrati, brugerdemokrati). Også de mest grundlæggende menneskerettigheder som en forudsætning for demokrati vil være en del af området. Igen vil det være naturligt her at inddrage de politiske ideologier. Udgangspunktet er danske forhold, men kursisterne skal vide, at der findes et FN-charter om menneskerettigheder og at de desuden er indskrevet i Lissabontraktaten. De skal desuden kende betydningen af et uafhængigt retssystem, som forudsætning for demokrati (magtens tredeling, ingen dom uden lov og ingen straf uden dom). Betydningen af domstolene i forbindelse med beskyttelse af menneskerettigheder vil være naturligt at inddrage, men især konkrete eksempler, som kan være afsæt for en diskussion af hvorvidt en krænkelse af menneskerettighederne finder sted eller ej, vil være oplagte at inddrage. Det kan fx være varetægts- eller isolationsfængsling. På www.menneskeret.dk kan der findes yderligere inspiration.

Politiske beslutninger i Danmark, herunder politiske deltagelsesmuligheder: Området dækker centrale aktører og deres placering i det politiske system. Politiske partier, Folketing, folketingsudvalg og regering bør indgå, mens inddragelsen af yderligere centrale aktører (fx interesseorganisationer, græsrodsbevægelser og medier) vil afhænge af den beslutningsproces, som er i fokus. Endvidere bør kursisterne kende væsentlige kommunalpolitiske aktører (borgmester, kommunalbestyrelse,

udvalg). Overværelse af møder i Folketinget eller kommunalbestyrelser og interviews med aktive politikere kan øge elevernes forståelse af politik i praksis.

En politisk beslutningsproces kan også behandles med udgangspunkt i den enkelte borgers deltagelses- og påvirkningsmuligheder. Det vigtige er, at kerneområdet konkretiseres ved, at der arbejdes med konkrete og aktuelle beslutningsprocesser – også gerne på lokalt niveau.

Identitetsdannelse og socialisation: Målet er, at kursisterne skal have forståelse af samspillet mellem individ og samfund set fra det enkelte individ (identitetsdannelsen) og samfundet (socialisationen). Identitetsdannelse omfatter socialisationsprocessen med fokus på det enkelte individ. Dvs. en undersøgelse af de elementer, der bidrager til dannelsen af individets selvopfattelse. I arbejdet med stofområdet vil indgå hvilke faktorer, der indgår i identitetsdannelsen: Familien, institutioner, medier, venner, uddannelse, arbejde, køn m.v., men også hvordan forskellige processer som fx forbrug og anerkendelse kan påvirke identitetsdannelsen. Sociologiske begreber vil bl.a. være: Normer, roller, rollekonflikter, social kontrol og dobbeltsocialisering.

Det kan fremme forståelsen af identitetsdannelsen at modstille forskellige livshistorier – den mere konforme og den afvigende. Kursisterne egne livshistorier kan også indgå i forløbet, fx ved at kursisterne interviewer hinanden på klassen.

Sociale og kulturelle forskelle: Kursisterne skal kunne identificere og beskrive sociale og kulturelle forskelle. Det er derfor væsentligt at de bibringes nogle klassifikationsværktøjer. Klasseanalyse, socialgruppeinddeling, livsformer, livstilsgrupper og socioøkonomiske grupper kunne være eksempler. I forbindelse med kulturelle forskelle bør der arbejdes med begreber som etnicitet/nationalitet, subkultur, mono-/multikulturelt samfund, kulturmøde, kulturkonflikt og integration. Overordnet skal viden om sociale og kulturelle forskelle kunne anvendes til at belyse konsekvenser for identitetsdannelse og socialisation og dermed give en forståelse af sociale strukturers betydning.

Økonomiske kredsløb og styringsinstrumenter: Kursisterne skal kende de vigtigste økonomiske størrelser og sammenhænge mellem dem i Danmark. De centrale størrelser er: BNP, arbejdsløshed, inflation, betalingsbalance og statens budget.

Styringsinstrumenter omfatter styring på makroplan (finanspolitik) og styring på mikroplan (politisk styring). Mikroplanet vil kunne knyttes til velfærd og fordeling og en politisk beslutning på et bestemt område vil kunne inddrages.

I forbindelse med styringsinstrumenterne inddrages målkonflikter, fx mellem beskæftigelse og statens budgetunderskud, mellem økonomisk vækst og bæredygtig udvikling eller politiske prioriteringer mellem offentlig service, overførselsindkomster (fx efterløn), skat og brugerbetaling.

Det kan være en god ide at tage afsæt i privatøkonomiske forhold til at illustrere betydningen for den enkelte husholdnings økonomi af udviklingen i makroøkonomien. Samspillet mellem privatøkonomi og samfundsøkonomi kan fx illustreres ud fra en families budget, og hvordan samfundsøkonomiske ændringer som økonomisk krise, prisfald på boliger og ændret skat påvirker familiens økonomi, og omvendt hvordan familiens privatøkonomiske beslutninger fx om at øge opsparringen eller optage lån til forbrug vil påvirke samfundsøkonomien.

Den danske arbejdsmarkedsmodel og flexicurity kan indgå i, hvordan økonomisk styring foregår i Danmark.

Velfærd og fordeling: Kursisterne skal kunne karakterisere det danske velfærdssamfund (de grundlæggende principper), dets finansiering og have kendskab til forskellige typer af velfærdsgoder

(service, overførsler). At den grundlæggende fordeling sker via markeds kræfterne og omfordelingen sker gennem den offentlige sektor, og at dette sker på forskellig måde i velfærdsmodellerne. Det vil være naturligt at koble området til fx de politiske ideologier og levevilkår.

Metode – centrale samfundsfaglige informationskanaler: Metode er en selvstændig del af kernestoffet og flere faglige mål forudsætter specifik metodeundervisning. Særlig opmærksomhed kræver informationssøgning, anvendelsen af tekst og talmateriale og evnen til kritisk at vurdere informationer.

Kursisterne skal kende relevante hjemmesider i forbindelse med de enkelte forløb. Fx vil det være oplagt at anvende Folketingets eller en kommunes hjemmeside i forbindelse med en politisk beslutning. DR's hjemmeside og Danmarks Statistiks statistikbank kan være et godt afsæt i flere forløb. Når man går i gang med at søge materiale på nettet kan man vælge en kvalitativ indgang: Brug samfundsfags side på <http://www.emu.dk/gym/fag/sa/index.html>; brug offentlige institutioners hjemmesider frem for private institutioners; brug bogforlagenes hjemmesider; brug ambassadernes hjemmesider.

2.3. Supplerende stof

I læreplanen understreges flere forhold. For det første at begreber fra kernestoffet skal anvendes på det supplerende stof for at kunne opfylde de faglige mål. For det andet at aktualitetsdimensionen sikres ved hjælp af det supplerende stof. Dvs. at der i det supplerende stof indgår materiale omhandlende aktuelle problemstillinger, som kan knyttes til aktuelle begivenheder eller tendenser, som har været eller er aktuelle i forbindelse med undervisningen. For det tredje at det supplerende stof ikke kun er tekster og statistik, men også klip fra elektroniske medier fx klip fra nyhedsudsendelser, reportager eller debatprogrammer. Supplerende stof kan også være interviews, virksomhedsbesøg, billeder osv. Alle aktiviteter, som kan bidrage til at understøtte de faglige mål, vil være relevante.

3. Undervisningens tilrettelæggelse

3.1. Didaktiske principper

Enkeltfagskursister kommer med meget forskellig baggrund. Nogle har været på arbejdsmarkedet i flere år og er kommet langt væk fra undervisningsverdenen, andre har afbrudte forløb i andre ungdomsuddannelser bag sig, nogle har etableret familie, og andre igen lever et typisk ungdomsliv. Fælles for denne gruppe er, at de alle har relevante erfaringer at trække på i en samfundsfagssammenhæng, og det er væsentlig at dette udgangspunkt inddrages i overvejelserne omkring de enkelte forløb.

Undervisningen tilrettelægges tematisk, dvs. at aktuelle problemstillinger og de faglige mål skal være i centrum, og fagets kernestof inddrages i sammenhæng dvs. når det er relevant for de problemstillinger, der behandles i det aktuelle tema. Ved et tema forstås en sammenstilling af to eller flere samfundsfaglige emner, hvoraf der kan udledes samfundsfaglige problemstillinger som fx Velfærdssamfundet og forsørgerbyrden. Tematiseringen bidrager til, at undervisningen kobles til aktuelle forhold og giver mulighed for at se faglige sammenhænge ved inddragelse af flere faglige mål og en bred vifte af kernestof. I praksis vil det betyde, at faglige begreber og metoder fra flere områder i kernestoffet inddrages med fokus på konkrete problemstillinger og der fokuseres på kernestoffet som 'værktøj' til at håndtere samfundsfaglige problemstillinger. Således vil det med 3-5 temaer være muligt at opfylde indholdet i kernestoffet. Eksempelvis vil et tema om kriminalitet og straf

kunne indeholde både identitet, levevilkår, politiske beslutninger, partier/ideologier, menneskeret-tigheder og retssystemet. Et tema kan dog også være mere snævert og fortrinsvis inddrage eller vægte relativt få områder fra kernestoffet, men ethvert tema bør indeholde mere end nogle få områ-der fra kernestoffet. Temaer bør vælges med udgangspunkt i kursisternes undren og nysgerrighed om aktuelle problemstillinger i samfundet.

Der bør altid være mulighed for at tage helt aktuelle spørgsmål op og på denne måde give forståelse for og indsigt i fagets dynamik og potentiale i undersøgelsen og forklaringen af samfundsfaglige problemstillinger. Kursistindflydelsen og kursistens fokus på aktualitet kan fremmes ved brug af fx skrivepædagogiske værktøjer, som kan anvendes før og under struktureringen af forløbet.

Det dominerende undervisningsprincip bør være det induktive princip, hvor der tages udgangspunkt i konkrete forhold. Med udgangspunkt i empirien stræber man efter, at kursisterne erkender det mere abstrakte og teoretiske. Helt konkret kan det betyde, at man tager udgangspunkt i muslimske pi-gers hverdagsberetninger og på den baggrund uddrages mere abstrakte betragtninger omkring iden-titetsvalg. Hvis undervisningen i perioder har en deduktiv tilgang til behandlingen af det faglige stof, bør det efterfølgende anvendes på konkrete og aktuelle eksempler. Sjældent vil deduktivt eller induktivt tilrettelagte forløb optræde i ren form. I samfundsfag vil de to former normalt blandes, således at eleverne i det samme undervisningsforløb vil opleve både at gå fra det generelle stof til eksemplerne og modsat.

Eksempler på forløb mm er placeret på www.emu.dk og på fagkonsulentens side:
<http://www.emu.dk/gym/fag/sa/Undervisningsministeriet/Fagkonsulenten/index.html>

3.2. Arbejdsformer

I undervisningen skal der anvendes afvekslende og kursistaktiverende arbejdsformer, således at kursisterne får gode muligheder for at identificere, dokumentere, formidle og debattere faglige sammenhænge og synspunkter. Udadvendte aktiviteter skal integreres i undervisningsforløb.

Det er karakteristisk for hf-enkeltfag, at kursisterne har uens erfaringsbaggrund og der forekommer stor spredning i alder og grad af målrettethed. Disse forhold giver sig tit udslag i forskellig indstil-ling til lærerens rolle, anvendelsen af undervisningsformer samt i valget af stof og undervisnings-materiale. Det er væsentligt, at der i tilrettelæggelsen af forløb og arbejdsformer tænkes på kursis-ternes forskellige læringsstile. Variation i arbejdsformer sikrer at undervisningen tilgodeser indivi-duelle forskelle. For at fremme kursisternes forståelse af sammenhængen mellem mål, stofvalg, materiale og undervisningsform bør der derfor løbende foregå en drøftelse af fagets mål og under-visningens indhold.

Der er flere faglige mål hvor formidlingsaspektet er i fokus, hvilket betyder at både skriftlig og mundtlig formidling skal sættes i fokus.

Der skal i det samlede forløb gennemføres mindst ét mindre projektarbejde, hvor en faglig problem-stilling skal behandles med brug af metoder fra faget.

Skriftlighed

Skriftlighed af stigende sværhedsgrad bidrager til at opøve forståelse, uddybning og formidling af faglige sammenhænge og som støtte for mundtlige oplæg. Den skriftlige dimension understøtter den faglige fordybelse og integreres i det daglige arbejde. I samarbejdet med andre fag om skriftlighed

bidrager samfundsfag med faglig formidling på fagets taksonomiske niveauer og dermed anvendelse af begreber, empiri og metode i et præcist og nuanceret sprog.

Kursisterne introduceres til en bred vifte af forskellige skriftlige arbejdsformer. Her kan nævnes den procesorienterede skrivepædagogik anvendt på et varieret undervisningsmateriale. Man kan eksempelvis indlede dagens undervisning med, at teksten gøres til genstand for 4-5 min individuel skrivning, der herefter debatteres med sidemanden for endelig at munde ud i en fælles diskussion på klassen. Der er to fordele ved denne arbejdsform: for det første trænes den skriftlige og den mundtlige formidling, for det andet øger det som regel den faglige aktivitet i klassen. Der kan tillige anvendes forskellige skriveøvelser som hurtigskrivning, registreringskrivning, mindmaps, logbog, læserbreve, politiske taler, små redegørelser til holdkonferencen, sammenlignende tabeller, minilex, begrebskort, høringsvar mm.

3.3. It

Brug af it i samfundsfag er ikke et mål i sig selv. It anvendes til at støtte og supplere de faglige mål og den pædagogiske proces.

For det første kan it anvendes til *informationssøgning*. Dels bør kursisterne kende relevante hjemmesider/portaler i forbindelse med de enkelte forløb. Som nævnt under metode, vil det være oplagt at anvende Folketingets hjemmeside eller en kommunes hjemmeside i forbindelse med en politisk beslutning, og DR's hjemmeside og Danmarks Statistiks statistikbank kan være et godt afsæt i flere forløb. Kursisterne bør i forbindelse med selvstændigt arbejde lære at anvende målrettede, avancerede søgninger til at finde materiale fx på Infomedia og Google. I forbindelse med informationssøgning kan eleverne udstyres med kildekritiske redskaber (eksempelvis: kan hjemmesidens afsender identificeres? hvilken interesse har afsenderen i et bestemt indhold? osv.). Til at illustrere nødvendigheden af kildekritik kan hjemmesider med et snævert propagandistisk sigte indgå.

For det andet kan it anvendes til *informationsbearbejdning*, dvs. informationer bearbejdes, således at der genereres ny viden, nye sammenhænge, overblik og struktur.

Regneark kan anvendes til talbehandling (beregninger, diagrammer). Informationsbearbejdning vedrører dog ikke udelukkende tal. Også tekster kan bearbejdes og sammenstilles. Fx kan dele af politiske partiers principprogrammer sammenstilles punkt for punkt og dermed give bedre muligheder for en egentlig sammenligning. Overblik kan etableres ved at anvende punktopstillinger eller skemaer i tekstbehandling, herunder hensigtsmæssige opdelinger i hovedpunkter. Struktur og overblik forudsætter og bidrager til faglig indsigt.

Informationsbearbejdning hænger sammen med *formidling/vidensdeling*. I mange sammenhænge vil informationsbearbejdning kun give mening, hvis resultatet af bearbejdningen skal formidles til andre. Og heri vil næsten altid indgå en eller anden form for skriftlighed. Kursisterne trænes i at anvende et præsentationsprogram til at formidle resultatet af et arbejde.

3.4. Samspil med andre fag

Der er en lang række muligheder for at arbejde sammen med andre fag. Følgende eksempler angiver mulige emner, hvor samarbejde kunne være muligt. Listen er dog på ingen måde udtømmende. Det er desuden muligt at hente inspiration til samarbejde på www.emu.dk, hvor der kan findes mere konkrete forslag til samarbejder. Hvis der skal samarbejdes med enten historie eller religion henvises til vejledningen for kultur- og samfundsfaggruppen på hf.

Samarbejde med dansk: Individet i det senmoderne samfund, samfundsforandringer, socialrealistisk litteratur, byens udvikling og betydning. Argumentation og retorik.

Samarbejde med matematik: Statistik med brug af regneark: Indekstal, procentvis stigning og procentvis andel. Diagrammer. Lineær regression.

Samarbejde med psykologi: Familien, kriminalitet, social arv.

Samarbejde med engelsk: Ungdomssociologi, identitetsdannelse, senmodernitet, socialkarakter, normer, kriminalitet, globalisering.

4. Evaluering

4.1. Løbende evaluering

Mindst hvert semester skal der ske en evaluering af den enkelte kursist. Dette kan ske skriftligt eller mundtligt i form af samtaler og må ses i sammenhæng med øvrige vejlednings- og evalueringsaktiviteter (tutorordning, studiebog og kurssets kvalitetsudvikling og resultatvurdering). Samtalernes omdrejningspunkt er den daglige undervisning, men skriftlige produkter som fx interne prøver og andet skriftligt arbejde kan med fordel inddrages. Interne prøver undervejs i forløbet kan være et udmærket middel til at bibringe kursisten en klar opfattelse af sit eget niveau. Prøverne kan udformes på mange forskellige måder, og de kan varieres mht. anvendelse af hjælpemidler.

Følgende parametre kan være relevante i en evaluering: Kursistens arbejdsindsats, aktivitetsniveau, vidensniveau, materialeanvendelse, metodeforståelse og -beherskelse, dokumentations- og argumentationsevne, faglig korrekthed, formidlingskompetence og beherskelse af taksonomiske niveauer. Evalueringen skal både indeholde en statusdel og en præcis vejledning, der hjælper kursisten til at kunne forbedre sit standpunkt.

Evalueringen af undervisningen kan ske i form af spørgeskemaer med åbne og lukkede spørgsmål, der kan afleveres med navn eller anonymt og i form af klassesamtale. Spørgeskemaer, der evaluerer undervisningen, kan indeholde en række elementer. Hvad synes kursisterne er godt (= fremmer læringen) og mindre godt (= hæmmer læringen) i forbindelse med undervisningen? Heri kan indgå lektiemængde, sværhedsgrad af lektierne, materialet, egen indsats, tavlebrug, variation i undervisningen, forskellige arbejdsformer, lærerens formidling og tilrettelæggelse, den afsatte tid til forskellige emner og arbejdsformer, forholdet til de andre kursister, forholdet til læreren, og om der er mulighed for at den enkelte kursist kan demonstrere, hvad vedkommende kan. I forbindelse med evaluering tilbyder mange conferencesystemer evalueringsmoduler, som gør det meget nemt og hurtigt at udarbejde spørgeskemaer og efterbearbejde disse. Det er vigtigt, at der følges op på kursisternes besvarelse af spørgeskemaerne på holdet. Dette kan fx ske ved, at der udarbejdes en oversigt over deres svar, som fremlægges. Konsekvenser af besvarelserne kan således blive diskuteret på holdet, og der kan komme fokus på den samlede evaluering. Evalueringen indarbejdes i de følgende undervisningsforløb.

4.2. Den mundtlige prøve

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af et prøvemateriale med et kendt tema og et ukendt bilagsmateriale med forskellige materialetyper af et omfang på to til tre normalsider a 1300 bogstaver, svarende til ca. 1350 tegn. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bi-

lagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til en normalside. I tilknytning til temaet stilles fokuserede underspørgsmål, der følger de taksonomiske niveauer. Et prøvemateriale tema er kendt af eksaminanderne, idet det er identisk med et forløbs tema. Eksaminationstiden er ca. 24 minutter pr. eksaminand. Der gives ca. 48 minutters forberedelsestid.

Eksaminationen former sig som en faglig samtale mellem eksaminand og eksaminator.

Sætningen "Et prøvemateriale må højst anvendes ved tre eksaminationer" er ved en beklagelig fejl ikke kommet med i hfe-læreplanen for samfundsfag C. Den vil blive indsat ved først kommende ændring af bekendtgørelsen.

Indtil da anbefales denne praksis, dvs. at et givet prøvemateriale anvendes ved højst tre eksaminationer.

Eksamensgrundlaget: Undervisningsbeskrivelsen

Eksamensgrundlaget er undervisningsbeskrivelsen med 3-5 forløb. For hvert forløb angives tema, faglige mål, kernestof og supplerende stof.

Hfe-bekendtgørelsen § 57 stk. 3: *Læreren skal ved udarbejdelsen af undervisningsbeskrivelsen benytte den af Undervisningsministeriet udarbejdede skabelon i det af ministeriet fastsatte format.*

Skabelonen ligger på

<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Gymnasiale%20uddannelser/Proever%20og%20eksamen/Undervisningsbeskrivelser.aspx>

Her fremgår det, at læreren skal skrive indhold, omfang, særlige fokuspunkter og arbejdsformer i undervisningsbeskrivelsen, og at det skal ske i en sådan detaljeringsgrad, at censor kan opfylde sin tilsynsforpligtelse ifølge Eksamenbekendtgørelsens § 29 om, at *censor skal påse, at prøverne er i overensstemmelse med målene og øvrige krav i reglerne om de pågældende fag.* Skabelonens "Særlige fokuspunkter" omfatter "Kompetencer, læreplanens mål, progression". Undervisningsbeskrivelsen skal derfor for hvert forløb indeholde de vigtigste faglige mål, der har været fokus på i forløbet, og som kursisterne skal kunne til eksamen. Hvis man bruger et administrationsprogram som fx lectio, skal de vigtigste faglige mål skrives i et notefelt eller lignende for det enkelte forløb. De faglige mål kan evt. skrives i en form, som er mere forståelig for kursisterne, men dog genkendelig for censor. Censor skal kunne læse, hvordan de faglige mål er opfyldt.

Prøvematerialer

Et prøvemateriale består af et kendt tema/overskrift, som er identisk med tema/overskrift på et forløb, fokuserede underspørgsmål, der følger de taksonomiske niveauer, og *et ukendt bilagsmateriale med forskellige materialetyper.*

Hvert prøvemateriale skal således bestå af forskellige materialetyper (tekst og statistik samt evt. klip fra elektroniske medier) og vil som hovedregel være aktuelt materiale af forskellig karakter svarende til det, der er blevet behandlet i undervisningen. Bilagsmaterialet er på 2-3 normalsider a 1300 bogstaver. Omregning af tabeller, diagrammer m.v. til normalsider foregår ved et skøn. Ved opgørelse af tekst og tabeller kan man bruge en elektronisk optælling af alle tegn uden mellemrum. Hvis der indgår elektronisk mediemateriale i bilagsmaterialet, skal det udleveres til eksaminanderne. Der må således ikke indgå links i bilagsmaterialet, da links kan være ude af drift i perioder. Prøvematerialet kan foreligge elektronisk.

De fokuserede underspørgsmål, der følger de taksonomiske niveauer, vil normalt være parallelle til spørgsmål udarbejdet og behandlet i undervisningen. Der stilles typisk tre underspørgsmål, som alle har et klart fagligt fokus, således at eksaminanden kan læse bilagsmaterialet med et givent formål.

Spørgsmålene skal stilles på en sådan måde, at både bilagsmateriale og relevante dele af kernestof og evt. også supplerende stof kan inddrages, og så eksaminanden får mulighed for at demonstrere opfyldelse af faglige mål. Prøvematerialet skal give eksaminanden mulighed for at demonstrere argumentationsevne og forståelse og anvendelse af samfundsfaglige begreber og metode.

Ifølge Eksamensbekendtgørelsen § 12, stk. 4, skal antallet af trækningsmuligheder overstige antallet af eksaminander med mindst 3. Alle trækningsmuligheder skal fremlægges ved prøvens start. Prøvematerialerne skal tilsammen dække alle de faglige mål og de 3-5 temaer, som er gennemgået i undervisningen. Til et tema/forløb kan der udarbejdes forskellige prøvematerialer: Overskriften er den samme, men spørgsmål og/eller bilag er forskellige.

Som nævnt ovenfor kan et givet prøvemateriale anvendes ved højst tre eksaminationer.

Eksempler: Et hold er på 27 kursister. Der skal være mindst 30 trækningsmuligheder, som fremlægges ved prøvens start. Eksaminator udarbejder 2 forskellige prøvematerialer til hver af undervisningsbeskrivelsens 5 forløb, dvs. 10 forskellige prøvematerialer, som dækker alle de faglige mål. De 10 prøvematerialer anvendes 3 gange, og der er således 30 trækningsmuligheder.

Et hold er på 17 kursister. Der skal være mindst 20 trækningsmuligheder, som fremlægges ved prøvens start. Eksaminator udarbejder 2 forskellige prøvematerialer til hver af undervisningsbeskrivelsens 5 forløb, dvs. 10 forskellige prøvematerialer, som dækker alle de faglige mål. De 10 prøvematerialer anvendes 2 gange, og der er således 20 trækningsmuligheder.

Et hold er på 7 kursister. Der skal være mindst 10 trækningsmuligheder, som fremlægges ved prøvens start. Eksaminator udarbejder 2 forskellige prøvematerialer til hver af undervisningsbeskrivelsens 5 forløb, dvs. 10 forskellige prøvematerialer, som dækker alle de faglige mål.

Selv om det er tilladt at lade prøvematerialer gå igen, er eksaminator særdeles velkommen til kun at anvende prøvematerialerne to gange eller til slet ikke at lade prøvematerialer gå igen. Dette skal ses på baggrund af, at et prøvemateriale kan gå igen fra dag til dag på det enkelte hold. Til et hold på 27 elever udarbejdes fx 15 forskellige prøvematerialer, som hver anvendes 2 gange, og til et hold på 17 elever udarbejdes 20 forskellige prøvematerialer. Man kan også foretage større eller mindre variationer i spørgsmålsformuleringen eller i bilagene, således at de prøvematerialer, der går igen, ikke er helt identiske. Eksaminator og skole vælger inden for de givne rammer at tilrettelægge eksamen på den bedste måde.

Hvis man lader prøvematerialer gå igen på C-niveau, anbefales det, at man først lader eksaminanderne få mulighed for at få deres prøvemateriale ud fra eksamenslokalet, efter at prøven for hele holdet er slut. Desuden anbefales det, at man ikke oplyser eksaminanderne om, hvorvidt man lader prøvematerialer gå igen.

Ifølge Eksamensbekendtgørelsen § 12 skal prøvematerialerne sendes til censor mindst 5 hverdage før prøvens afholdelse, medmindre særlige forhold er til hinder herfor.

Eksempler på prøvemateriale med fokuserede underspørgsmål på de taksonomiske niveauer:

Tema: Velfærdssamfundet og forsørgerbyrden

1. Redegør for de tre velfærdsmodeller, og hvilke ideologier de er udtryk for.
2. Undersøg det danske velfærdssamfunds problemer ifølge bilag A og B og tabellerne i bilag C.
3. Diskuter hvilke konsekvenser reformer om efterløn, dagpenge og øget brugerbetaling vil have for velfærden i Danmark.

Tema: Velfærdssamfundet og forsørgerbyrden

1. Redegør for det danske velfærdssamfunds problemer ifølge bilag A og B og tabellerne i bilag C.
2. Sammenlign de tre velfærdsmodeller, og undersøg om den universelle velfærdsmodel er under pres i Danmark.
3. Diskuter hvilke konsekvenser reformer om efterløn, dagpenge og øget brugerbetaling vil have for velfærden i Danmark.

Som det ses af eksemplerne kan der enten tages udgangspunkt i kernestof eller i bilagsmaterialet.

Censors opgave

Censors opgave er, at *medvirke til og påse, at prøverne gennemføres i overensstemmelse med de gældende regler* (Eksamensbekendtgørelsen § 29). Censor skal studere undervisningsbeskrivelsen som grundlaget for prøven og skal *medvirke til og påse, at det tilsendte prøvemateriale er i overensstemmelse med de gældende regler*. Det anbefales, at der er en dialog mellem censor og eksaminator inden prøven. Censor skal bl.a. sikre sig, at prøvematerialerne tilsammen dækker alle de faglige mål, og hvis det ikke er tilfældet, skal censor bede om, at der suppleres med et eller flere prøvematerialer, ændres i underspørgsmål eller tilføjes bilagsmateriale (fx talmateriale), således at eleverne kan demonstrere opfyldelse af alle de faglige mål. Hvis bilagsmaterialet ikke holder sig inden for 2-3 normalsider a 1300 bogstaver, **svarende til ca. 1350 tegn**, skal censor bede eksaminator om at ændre bilagsmængden. Dialogen fører frem til, at censor og eksaminator bliver enige om prøvematerialernes indhold.

Det er op til censor at påse, at undervisningsbeskrivelsen er i overensstemmelse med læreplanen. Censor må anlægge en helhedsvurdering af det faglige niveau.

Trækning, forberedelse, eksamination og træning

Eksaminator og censor eller skolens ledelse skal være til stede, når der trækkes.

Eksaminanden må under prøven både i forberedelseslokalet og i eksamenslokalet medbringe alle hjælpemidler, herunder alt materiale og pc (Eksamensbekendtgørelsen § 15), men må ikke kommunikere med omverden.

Eksaminationen skal forme sig som en faglig samtale mellem eksaminand og eksaminator, hvor eksaminanden begynder med at fremlægge sin besvarelse. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Kursisterne skal i undervisningen være præsenteret for eksempler på prøvematerialer, og man bør have trænet den mundtlige prøve som en del af undervisningen. Kursisterne skal være grundigt instrueret i, hvordan de forholder sig ved den mundtlige prøve, hvorledes kernestof og bilag skal inddrages og hvilke faktorer, der spiller en rolle for bedømmelsen.

4.3. Bedømmelseskriterier

Bedømmelsen er en vurdering af, i hvilket omfang eksaminandens præstation lever op til de faglige mål, som er angivet i pkt. 2.1.

Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering af eksaminandens præstation.

Bedømmelsesgrundlaget er således opfyldelsen af de faglige mål. Det er derfor vigtigt at eksaminationen giver eksaminanden mulighed for at vise i hvor høj grad han/hun opfylder disse mål. Der er tale om en helhedsbedømmelse af den mundtlige præstation. Nedenfor er anført en beskrivelse af karaktererne 12, 7 og 2.

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse
----------	------------	-------------

12	Fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler	Under sikker anvendelse af samfundsfaglige metodiske færdigheder redegøres der systematisk for faglige sammenhænge i bilag, samfundsfaglige begreber anvendes meget sikkert, og relevante eksempler inddrages som dokumentation. Eleven argumenterer fagligt sammenhængende og uddyber i dialog centrale samfundsfaglige sammenhænge og svarer på supplerende spørgsmål med kun få uvæsentlige mangler.
7	God præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler	Under anvendelse af samfundsfaglige metodiske færdigheder redegøres der nogenlunde systematisk for faglige sammenhænge i bilag, nogle samfundsfaglige begreber anvendes og eksempler inddrages. Sammenhængen i den faglige argumentation er nogle steder mindre tydelig, men væsentlige samfundsfaglige sammenhænge kan uddybes i dialog og eleven svarer på nogle supplerende spørgsmål.
2	Tilstrækkelig præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål	Der redegøres for enkelte centrale faglige sammenhænge i bilag, og der anvendes metodiske færdigheder med nogen usikkerhed. Enkelte samfundsfaglige begreber anvendes på et minimalt acceptabelt niveau og enkelte eksempler inddrages. Argumentationen er på flere punkter usammenhængende, ligesom flere supplerende spørgsmål ikke kan besvares.